

Új fejezet kezdete? Az 1964. májusi magyar–jemeni tárgyalások előzményei, eseményei és eredményei

Jemenben 1962. szeptember 26-án felkelés robbant ki az Abdullah asz-Szallál ezredes körül csoportosuló Szabad Tisztek vezetésével mindössze egy héttel az új uralkodó, Mohamed al-Badr hatalomra kerülését követően. Másnap reggel a felkelők kezére került rádióállomás bejelentette a Jemeni Arab Köztársaság megalakulását.

A forradalmárok elől sikeresen elmenekülő Badr imám az uralkodócsalád többi életben maradt tagjával azonban október folyamán összegyűjtötte a monarchiával szimpatizáló zaidi törzsek harcosait. Megkezdődött a polgárháború. Küzdelmüket Nagy-Britannia, Szaúd-Arábia és 1964-ig Jordánia támogatta szakértőkkel, fegyverekkel, orvosokkal és komoly anyagi hozzájárulással.

A royalista erők szervezkedésének hírére, illetve a szaúdi–jordániai fenyegetés miatt a puccsot követő napokban az elnöknek kinevezett Szallál felvette a kapcsolatokat az Egyesült Arab Köztársasággal és segítséget kért a közigazgatás megszervezéséhez. Nasszer szívesen tett eleget a felkérésnek és október elején már nagymennyiségű felszerelés és jelentős nagyságú expedíciós erő érkezett az országba. Október közepén egyiptomi katonai küldöttség érkezett Jemenbe, melyet a hónap végén Abd al-Hakim Amer marsall, az egyiptomi miniszterelnök első helyettese és vezérkari főnöke látogatása követett. Amer látogatásának eredményeképpen november elején Egyiptom és a jemeni köztársasági rendszer védelmi szerződést kötött. Mindezeknek köszönhetően a köztársasági erőknek sikerült ideiglenesen stabilizálni helyzetüket.

A modern fegyverek ellenére az egyiptomiak csak a levegőben nem ütköztek ellenállásba, a földön viszont nem volt párja az imám hegyvidéki harcosainak. Mivel a köztársasági erők gyakorlatilag nem rendelkeztek fegyveres erővel, ezért a döntő győzelem kivívásának feladata az EAK-ra hárult, ami szükségessé tette a Jemenben állomásozó csapatok létszámának folyamatos növelését. Azonban még így is képtelenek voltak előrelépést felmutatni a royalistákkal szemben, az ellenük vezetett offenzívák sorra kudarcot vallottak 1963-ban. Csak az egyiptomi kormány

kiadásai, valamint a harcokban megsebesült, illetve elesett katonák száma nőtt. A növekvő problémákat csak tetézte, hogy rendkívül elmérgesedett a viszony az EAK és Szaúd-Arábia között, amikor az előbbi légierije támadásokat intézett az utóbbi – egyébként a jemeni royalisták utánpótlási bázisainak számító – városai ellen. Hiába keresték az együttműködést a royalistákkal a Jemenbe küldött egyiptomi megbízottak, ezenkívül kudarcot vallott Nasszer azon kísérlete is, hogy az 1961-es kuvaiti helyzethez hasonló megoldást valósítson meg Jemenben, azaz az EAK-csapatok visszavonása után azok helyét és szerepét az Arab Liga egységei vegyék át.

1964 januárjában a kairói arab csúcsertekezleten a jemeni konfliktus kapcsán Nasszer elnök és Szaúd király megvitatta egymással az országaik közötti feszült viszony megszüntetésének lehetőségeit. A megbeszélés a Kairó–Rijád között korábban megszakadt diplomáciai kapcsolatok helyreállítását eredményezte 1964. március 3-án, amikor is Amer marsall vezetésével EAK-küldöttség látogatott Rijádba. A tárgyalások végén a két fél kinyilvánította, hogy nincsenek céljaik Jemenrel kapcsolatban, melynek teljes függetlenségét elismerik, valamint kölcsönösen szembeszállnak minden, az ország lakosságának szabadságát korlátozó imperialista kísérlettel. Áprilisban Fejszál herceg Kairóba látogatott, hogy tárgyalásokat folytasson a jemeni háború befejezéséről.

A szaúdi–EAK viszony enyhülése megrémítette Szallál elnököt. Úgy tűnt, hogy Nasszer magára hagyja a köztársasági kormányt és megvonja tőle addigi támogatását. Tisztában volt továbbá azzal a ténnyel is, hogy ha a két fél megegyezésre jut a kérdésben, az feltehetően kormányának bukását, illetve az ő lemondását fogja eredményezni. Mindezen félelmek arra készítették, hogy az EAK-tól független támogatást keressen a barátinak tekintett szocialista országokban.¹

A jemeni delegáció útja a Szovjetunióban, Csehszlovákiában és Bulgáriában

1964. március 16-án Szallál kíséretével a Szovjetunióba érkezett, ahol a felek megbeszéléseket folytattak a kölcsönös gazdasági, technikai és kulturális együttműködés kérdéseiről. A forradalom óta lezajlott jemeni események áttekintése után a tárgyaló felek a szovjet–jemeni barátsági szerződés felújítása mellett döntött, amelyet 21-én írtak alá az 1964-es évre vonatkozó kulturális munkatervvel együtt.²

¹ Almadhagi, Ahmed Noman Kassim: *Yemen and the United States: A study of a small power and super-state relationship 1962–1994*. Tauris Academic Studies, I.B. Tauris & Co Ltd. London/New York. 1996. 67. o.; O'Ballance, Edgar. *The War in the Yemen*. Faber and Faber, London. 1971. 123–124. o.; Wenner, Manfred W. *Modern Yemen 1918–1966*. The Johns Hopkins Press, Baltimore, 1967. 212. o.

² A korábbi barátsági szerződést 1955. október 21-én kötötte a Szovjetunió az akkor még monarchista Jemennel. A megújított dokumentumot lásd: *Barátsági szerződés a Szovjet*

A két fél ezt követően áttekintette az országaik közötti gazdasági és technikai együttműködés lehetőségeit és aláírták az ennek megfelelő egyezményeket. A szovjet kormány vállalta cement- és halkonzervgyárak, illetve az új hodeidai kikötő felépítését, Hodeida–Taizz között útépítést, a halászat fejlesztését (részben halászhajók szállításával), geológiai kutatások folytatását, jemeni szakértők kiképzését, illetve hogy a mezőgazdasági termelés fejlesztésébe bekapcsolódva új földek feltéréséhez nyújt támogatást a Tihama-síkságon a gyapottermelés növelésére.

A Szovjetunió kormánya emellett kedvező feltételekkel 65 millió rubeles hosszúlejaratú hitel folyósítása mellett döntött. Beleegyeztek még fizetési engedmények nyújtásába és a Jemennek korábban adott hitelek visszafizetési határidejének eltolásába. A Jemeni Arab Köztársaság egészségügyi és kulturális fejlődését egy kórház, egy klinika és három általános iskola szovjet szakemberekkel és eszközökkel történő felépítésével és működtetésével kívánták támogatni.³

A jemeni delegáció következő útja Csehszlovákiába vezetett, ahol március 31. és április 4. között tartózkodott. A megbeszéléseken mindkét fél kifejtette nézeteit az aktuális nemzetközi kérdésekről, megvitatták az együttműködés továbbfejlesztésének feltételeit, majd ennek szellemében aláírták a két állam további kapcsolatát szabályozó barátsági szerződést és közös közleményt.⁴

Bár két államfő álláspontja a nemzetközi helyzetre vonatkozóan megegyezett, a közzétett közös nyilatkozat megfogalmazása során mégis felmerült néhány probléma a német kérdéssel, Jemen Ádenre és a Dél-Arábiai Föderációra vonatkozó történelmi jogainak elismerésével, illetve a palesztin kérdéssel kapcsolatban.

Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Jemeni Arab Köztársaság között. 1964. március 21. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 2.d. IV-130-sz.n./1964.

³ Még ebben az évben szovjet tanárok kis csoportja utazott Jemenbe, hogy kézbe vegyék az ottani mezőgazdasági és műszaki képzés irányítását. Page, Stephen. *The USSR and Arabia.* The Central Asian Research Centre, London, 1971. 75. o. Az egyezményekben vállalt kötelezettségek teljesítésén túl később a szovjetek felépítették még az új hodeidai kikötőt, illetve 1966-ig növekvő arányban szállítottak fegyvereket – 1964-ben például tankokat és repülőgépeket – Szanaába. Badeeb, Saeed M. *The Saudi–Egyptian Conflict over North Yemen, 1962–1970.* Westview Press, Boulder, Colorado, 1986. 68. o. Talán ennek volt köszönhető, hogy az aláírt egyezményekkel kapcsolatban később olyan hírek is elterjedtek, hogy azok titkos záradékokkal rendelkeztek, amelyek lehetővé tették a szovjet haditengerészet számára hajói szabad kikötését a jemeni Jizan és Hodeida kikötőkben. Benoist-Méchin. *Fayçal, roi d'Arabie. L'homme, le souverain, sa place dans le monde (1906–1975).* Albin Michel, Paris, 1975. 78. o.

⁴ *Szallál elnök vezette jemeni delegáció Csehszlovákiában.* 1964. május 8. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 2. d. IV-130-sz.n./1964.

A gazdasági segítségre vonatkozó megbeszélések során a csehszlovák delegáció javasolta, hogy csehszlovák szakemberekből álló piackutató delegációt küldenek ki Jemenbe. Megállapodtak abban is, hogy bankgarancia biztosítása után közös javaslatokat dolgoznak ki a hitelegyezményre. A csehszlovák fél ígéretet tett emellett egy kisebb kórház felszerelésére, valamint további ösztöndíjasok fogadására. A delegációnak gyógyszerekből, használati cikkekből, cipőkből, textíliákból, szivattyúból, traktorokból álló nagyobb ajándékot adtak át. A csehszlovák nemzetvédelmi miniszter ígéretet tett, hogy segítséget nyújtanak a jemeni hadsereg és légiőő állományának kiképzésében, illetve ajándékként több millió korona értékben ajánlott fel katonai felszereléseket – többségben pótalkatrészeket a korábban Csehszlovákiától vásárolt hadieszközökhöz – amelyeket nem Egyiptomon keresztül, hanem közvetlenül a köztársasági erőkhöz akartak eljuttatni.⁵

Az aláírt barátsági és együttműködési szerződés a korábbiaknál (1938. és 1956.) szélesebb körű volt és arra is kiterjedt, hogy mindkét fél kölcsönösen elősegíti a két ország közötti kereskedelmi, kulturális kapcsolatok fejlesztését, és hogy mindkét fél kölcsönösen jogvédelemben részesíti egymás állampolgárait.⁶

A jemeni kormányküldöttség ezt követően Bulgáriába utazott, ahol április 4-től 9-ig tartózkodott. A tárgyalások eredményeképpen a két fél barátsági és együttműködési szerződést, kereskedelmi és fizetési egyezményt és kulturális együttműködési megállapodást írt alá. A kereskedelmi megállapodáshoz áruelistát is csatoltak mennyiségi meghatározások nélkül.

A megbeszélések során a jemeni küldöttség itt is széles kívánságlistát nyújtott be a bolgároknak, aminek csak töredékét tudta Bulgária vállalni. Így ígéretet tettek egy gyapottermelő megszervezésére és felszerelésére, alacsony összegű hitel folyósítására gépek és más speciális berendezések vásárlására, öt bolgár szakember kiküldésére a jemeni félnek tetsző munkakörben, egy 120 tanulót befogadó iskola felépítésére és annak megfelelő tanfelszereléssel való ellátására, illetve csekély katonai segítség nyújtására.⁷ A jemeni küldöttség a bulgáriai látogatást követően az NDK-ba utazott tovább.⁸

⁵ O'Ballance i.m. 125. o.

⁶ *Szallál jemeni elnök látogatása Csehszlovákiában.* 1964. április 10. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 1. d. IV-130-003131/1964.

⁷ *A Szallál elnök vezette jemeni delegáció bulgáriai útja.* 1964. április 10. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 2. d. IV-130-sz.n./1964.; *Jemeni elnök bulgáriai látogatása.* 1964. április 14. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 1. d. IV-130-003530/1964.

⁸ Kelet-Németország a megbeszélések végén ígéretet tett mezőgazdasági berendezések szállítására, illetve egy textilüzem és két kórház felépítésére. Utóbbi működtetéséhez olyan

Magyar–jemeni kapcsolatok 1964-ig

Az 1956. októberi–novemberi magyarországi eseményeknek, illetve a szovjet beavatkozásnak köszönhetően a Kádár-kormányzat külpolitikai mozgásterét 1957 első felére jelentősen beszűkült, csupán a Varsói Szerződés tagjaira, Kínára, valamint Jugoszláviára korlátozódott.

Mivel a magyar külügyminisztérium a fejlődő országokkal kialakítandó szíves kapcsolatoknak már rögtön a belpolitikai helyzet stabilizálódása után nagy jelentőséget tulajdonított, ezért 1957 augusztusában sikeresen kísérelte meg a kitörést a nemzetközi elszigetelésből, kihasználva a Szovjetunió presztízsének megnövekedését a harmadik világban. Ennek tulajdonítható, hogy Szarka Károly külügyminiszter-helyettes vezetésével „jószoigalati küldöttség” járt Indiában, Burmában, Indonéziában, Nepálban, Ceylonban, Szíriában, Egyiptomban és Szudánban.

Az arab országokkal fenntartott kapcsolatok elmélyítését segítette az Egyesült Államok közel-keleti politikája. Az 1957. január 5-én kihirdetett Eisenhower-doktrínában megfogalmazott hatalmi vákuum ugyanis szöges ellentétben állt a térségben mind szélesebb körben terjedő és eredményeket elérő arab nacionalizmus álláspontjával; az arab államok vezetői megaláznak tartották, hogy a kommunizmus elleni harc ürügyével más állam bábáskodjon felettük.

Az arab országok várható tartózkodásának vagy támogatásának megvitatásakor az ENSZ-tagsággal rendelkező Jemen is említésre került, amely külpolitikájában függetlenségre törekedett.

A Jemen felé történő diplomáciai nyitásra már 1957-ben lehetőség nyílt, amikor is al-Badr trónörökös hosszas körutakat tett a szocialista blokk országaiban egyezmények megkötése céljából. A magyar külpolitika sikeresen ragadta meg ekkor a kínálkozó lehetőséget, amelyet az 1959. március 21-én követségi szinten létrejött magyar–jemeni diplomáciai kapcsolat bizonyított.

A kapcsolatok jemeni ösztöndíjasok magyarországi fogadásán túl nem hoztak számottevő eredményeket. Ami diplomáciai értelemben siker volt, az gazdaságilag eredménytelen maradt. Kereskedelmi kapcsolataink minimálisak maradtak, mindössze néhány ezer devizaforint gyógyszereladásra korlátozódtak, amit kevés, Ádenen keresztül Jemenbe juttatott magyar áru egészített ki. Az államfők érintkezése mindössze gratuláló üzenetek küldésében nyilvánult meg ünnepek alkalmával.

Ahhoz, hogy az ekkor meginduló kapcsolat kibontakozhasson, az 1962. szeptemberi forradalomnak és a monarchia felszámolásának kellett bekövetkeznie.⁹

Az 1962. szeptember 26-i forradalom után Magyarország október 3-án elismerte a felálló köztársasági kormányt, majd a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1963. február 28-i határozata értelmében a diplomáciai kapcsolatokat nagykövetségi szintre emelték és hazánk kairói nagykövetét akkreditálták Szanaában.¹⁰ Az új kormány felé tett első lépések egyikeként hazánk azonnali segély nyújtása mellett döntött: 1963-ban a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány hozzájárult, hogy a Magyar Vöröskereszt egymillió devizaforint értékű gyógyszert és más egészségügyi segélyt küldjön a Jemeni Arab Köztársaság részére.¹¹

1964-ig Magyarország 20 jemeni diáknak biztosított egyetemi ösztöndíjat és különböző formában támogatást nyújtott a fiatal köztársaságnak.

Felkészülés a jemeni küldöttség magyarországi fogadására.

1964 februárjában az egyik fogadáson a moszkvai magyar nagykövetség egyik munkatársa M. A. Abduvalival, a Jemeni Köztársaság ideiglenes ügyvivőjével beszélgetett. Az ügyvivő elmondta, hogy 1964. március második felében Szallál jemeni köztársasági elnök a szovjet kormány meghívására hivatalos látogatást tesz a Szovjetunióban. A beszélgetés során az ügyvivő félreérthetetlen célzásokat tett arra is, hogy amennyiben Szallál elnök más szocialista országoktól is kapna meghívást, úgy azt szívesen elfogadná.¹²

A jemeni fél nemcsak közvetlenül Magyarország képviselőjénél érdeklődött egy látogatás lehetséges lebonyolítása érdekében. Március 13-án ugyanis, amikor a szovjetek informálták a moszkvai magyar nagykövetséget Szallál szovjetunióbeli látogatásának pontos időpontjáról, közölték egyúttal a jemeni külügyminiszter

⁹ A diplomácia kapcsolatfelvétel előzményeiről és folyamatáról lásd bővebben: Prantner, Z.: *Open to the Middle East: The establishment of the diplomatic relations between Hungary and Yemen. Mediterrán Tanulmányok*, XIII, Szeged, 2004. 51–71. old.

¹⁰ *A Magyar Népköztársaság és a Jemeni Arab Köztársaság közötti diplomáciai kapcsolat nagykövetségi szintre emelése és Szijgyártó Lajos nagykövet akkreditálása Jemenbe*. 1963. február 28. MOL KÜM. Jemen 1945–64. XIX-J-1-j KÜM. TÜK 1.d. IV-113-0022/4.

¹¹ *A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 3007/1963.sz. határozata*. 1963. január 10. MOL KÜM. Jemen 1945–64. XIX-J-1-j KÜM. TÜK 1.d. IV-635-0033/1/szig.titk. 1963.

¹² *Információ Szallál jemeni köztársasági elnök látogatásával kapcsolatban*. 1964. február 29. MOL KÜM. Jemen 1945–64. XIX-J-1-j TÜK 1. d. IV-200-002332/1964. – 78/szig. titk. – 1964.

korábbi kérését is, amellyel támogatásukat kérte, hogy a jemeni elnök más szocialista országokba – így Magyarországra is – meghívást kapjon. Szovjet részről azonban elutasították ennek teljesítését és javasolták, hogy a jemeni kormány közvetlenül az érintett országokkal vegye fel a kapcsolatot.¹³

A Moszkvából érkező értesülések megvitatása után Mód Péter és Puja Frigyes április 2-án előterjesztést nyújtott be az MSZMP KB Politikai Bizottságához a jemeni küldöttség magyarországi fogadásának ügyében. Hangsúlyozták, hogy a szocialista országokban való látogatást a jemeni kormány kezdeményezte, valamint hogy Jemen moszkvai ügyvivője hivatalosan is bejelentette Magyarország moszkvai nagykövetének, hogy a Szallál elnök vezette jemeni delegáció – meghívás esetén – szívesen ellátogatna Magyarországra is. Ennek alapján indítványozták, hogy Dobi István a Népköztársaság Elnöki Tanácsa nevében hívja meg Szallál elnököt és kíséretét néhány napos hivatalos magyarországi látogatásra. Felvetették a gondolatot, hogy a jemeni küldöttséggel folytatandó tárgyalások során egyrészt a kereskedelmi, műszaki segélynyújtási és kulturális kapcsolatok kialakításáról és továbbfejlesztéséről, majd később azok egyezményes formában való rögzítéséről, másrészt a két országot érintő fontosabb nemzetközi kérdésekről lehetne megbeszéléseket folytatni.¹⁴

A jemeni kormányküldöttség meghívására április 10-én született döntés.¹⁵ A látogatást június 15–20. között kívánták lebonyolítani, a jemeni delegáció romániai, kínai és jugoszláviai útja után.¹⁶

Május elején azonban a jemeni fél jelezte, hogy júniusra tervezett látogatásának időpontját meg kívánja változtatni és még abban a hónapban szeretne ellátogatni Magyarországra.¹⁷ A kérést magyar részről megértéssel fogadták annak ellenére,

¹³ *Szovjet tájékoztatás a jemeni elnök közeli látogatásáról.* 1964. március 13. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-k Admin 1. d. IX/542/1964.

¹⁴ *Előterjesztés az MSZMP KB. Politikai Bizottságához.* 1964. április 2. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 2. d. IV-130-sz.n./1964.

¹⁵ *A Miniszterhelyettesi értekezlet április 10-i határozata.* 1964. április 10. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 2. d. IV-130-2854/1964.

¹⁶ *A Miniszterhelyettesi értekezlet május 13-i határozata.* 1964. május 14. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 2. d. IV-130-2854/1/1964.

¹⁷ A jemeni kérés kapcsolatban állt Nasszer jemeni látogatásával. A februárban Harib és Marib ellen intézett hadművelet kudarca, a zaidita ulema április 26-i, Jaufban megtartott találkozásán előkészített royalista – imám választásról, kormány felállításáról, független bíráskodásról és törvényhozó nemzetgyűlés létrehozásáról gondoskodó – alkotmánytervezet híre, illetve Szallál Kairóval korábban nem egyeztetett – ráadásul eredményesnek bizonyuló és éppen ezért a szovjet befolyás növekedésének képét előrevetítő – moszkvai tárgyalásai ugyanis arra kényszerítette az egyiptomi elnököt, hogy április 23–29. között Szanaába utazzon, hogy ott személyesen győződjön meg a helyzetről. Az egyiptomi vezető számára kiábrándító volt Szallál gyenge és ingatag uralmát és az országban uralkodó általa-

hogy a látogatás új – május 26-i – időpontjáig már csak egy hét volt hátra, illetve nem született meg ekkora még az Elnöki Tanács ügyvel kapcsolatos hozzájárulásával sem.¹⁸

A jemeni delegáció meghívásának az egymást követő kormányzinteken való jóváhagyásával párhuzamosan megkezdődött a látogatás programjának kidolgozása a kormányküldöttség korábbi, más szocialista országokban tett látogatásainak tapasztalatai alapján. Így ez alapján összeállították a két fél által megvitatandó témaköröket, az egyes kérdéskörökön belül a magyar álláspontot és a magyar fél részéről felajánlható segély mértékét és milyenségét. A végleges programjavaslatot május 20-án terjesztették az MSZMP KB Politikai Bizottsága elé. Az előterjesztésben indítványozták, hogy a tárgyalások során barátsági szerződés, kétoldalú kereskedelmi és fizetési, műszaki segélynyújtási megállapodás megkötésére kerüljön sor,

---

nos káoszhelyzetet látni. Ezért április 27-én egy az egyiptomihoz hasonló alkotmányt léptettek életbe az országban, illetve a jemeni kormány is átalakításra került. Szallál köztársasági elnök maradt, igaz csak névleges hatalommal. Nem hozhatott ekkor már önálló döntést katonai és politikai ügyekben az egyiptomiak hozzájárulása nélkül, mellyel egyértelműen függő helyzetbe került azoktól. Bidwell, Robin. *The two Yemens*. Longman Group and Westview Press, Harlow–Boulder, 1983. 208. o.; Schmidt, Dana Adams. *Yemen: The Unknown War*. The Bodley Head Ltd, London, 1968. 177. o.; O’Ballance i.m. 124. o.; Wenner i.m. 213. o. Valószínűleg ezen a kiszolgáltatott helyzetben szeretett volna Szallál elnök mihamarabb változtatni és olyan, az EAK-tól független támogatást találni a szocialista országokban, melynek eredményeit felmutathatva igazolhatja megkérdőjelezett hatalmát. Ezért már Nasszer látogatásának idején bejelentette szándékát, hogy a következő hónapban további körutat kíván tenni a keleti blokk országaiban azt követően, hogy május 14-én részt vett az Asszuáni gát ünnepélyes megnyitásán. Kairóba utazva Szallálnak sikerült meggyőznie az egyiptomiakat, hogy elképzelései rájuk nézve is előnyösek lennének, így az EAK engedélyt adott, hogy május 20-án Varsó kezdő- és Peking végállomással újabb tárgyalássorozatot bonyolíthasson le. Almadhagi i.m. 67. o.

¹⁸ *A Miniszterhelyettesek 1964. május 18-i tájékoztatója*. 1964. május 18. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 2. d. IV-130-2854/1/1964. Kádár János feleségéhez írt május 23-án, szombaton kelt levele a következő sorokat tartalmazza ezzel kapcsolatban: „Mindennek tetejében hirtelen – kedd reggeltől – esedékes lett Szallál jemeni elnök látogatása nálunk, akivel, bár ő köztársasági elnök, nekem is sok elfoglaltságom lesz. Hogy mindezt hogyan bonyolítjuk, azt majd hétfő délelőtt kell kisütnünk egy munkaértekezleten. Egyelőre fogalmam sincs, mindez miképpen lesz lebonyolítható.” Kádár János Kádár Jánosnénak, 1964. május 23. In.: *Kedves, jó Kádár elvtárs! Válogatás Kádár János levelezéséből 1954–1989*. Szerkesztette: Huszár Tibor. Osiris Kiadó, Budapest, 2002. 735. o. Az Elnöki Tanács csak május 21-én hozta meg a jemeni delegáció magyarországi fogadásával kapcsolatos határozatát. *A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 3190/1964. számú határozata*. 1964. május 21. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 2. d. IV-130-2854/3/1964.

valamint tegyék meg a szükséges lépéseket a két ország közötti kulturális kapcsolatok kialakítására, illetve továbbfejlesztésére.¹⁹

A magyarországi látogatás

Május 26-án megérkezett a Ferihegyi repülőtérre Szallál külön repülőgépe, ahol a jemeni delegációt a Dobi István vezette kormányküldöttség fogadta.

Délután megkezdődtek a tárgyalások a felek között az Országházban. A megbeszéléseken Szallál beszédében többek között hangsúlyozta az országában zajló küzdelem fontosságát, az annak érdekében hozott áldozatokat, az el nem kötelezettség és a pozitív semlegesség külpolitikájának fontosságát, a szocialista országoktól, így Magyarországtól is addig kapott támogatás jelentőségét, majd reményét fejezte ki, hogy a jövőben sikerül kiszélesíteni és elmélyíteni ezt az együttműködést a társadalmi élet minden területén, különösen gazdasági vonatkozásban. Ezt követően benyújtotta a magyar félnek a megvitatni kívánt pontokat – hosszúlejáratú kölcsönszerződés kötése, kereskedelmi szerződés aláírása és a kereskedelmi kapcsolatok erősítése a két ország között, illetve kulturális egyezmény aláírása – és kérte, hogy azok részleteit dolgozzák ki a két fél szakemberei.

Ezt követően Kállai Gyula az Elnöki Tanács és a kormány nevében készségét fejezte ki a jemeniek által benyújtott igények megtárgyalása ügyében, majd kérte, hogy kössenek barátsági és együttműködési szerződést a Jemeni Arab Köztársaság és a Magyar Népköztársaság között, illetve adjanak ki közös nyilatkozatot a lefolytatott tárgyalásokról. A kérések konkretizálására átnyújtották a tárgyban született okmánytervezeteket és kérték, hogy a vendégek jelöljék ki azokat a személyeket, akik bekapcsolódnak a részletek kidolgozásába. A jemeniek azonban nem voltak felkészülve erre, így szakbizottságuk tagjainak megnevezését későbbre halasztották.²⁰

Május 27-én, szerdán megkezdődtek a két fél között a kereskedelmi tárgyalások. A jemeni delegáció elképzelései alapvetően két pont körül összpontosultak: segély- és hitellehetőségekről érdeklődtek, valamint jelezték igényüket kereskedelmi egyezmény megkötésére a két ország közötti kereskedelmi forgalom beindítására.

¹⁹ *Előterjesztés az MSZMP KB. Politikai Bizottságához.* 1964. május 20. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 2. d. IV-130-sz.n./1964.

²⁰ *Jegyzőkönyv a Magyar Népköztársaság és a Jemeni Arab Köztársaság képviselői között 1964. május 26-án folytatott tárgyalásról.* 1964. május 26. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 2. d. IV-130-sz.n./1964. A tárgyalásról készített jegyzőkönyvet lásd 1. sz. mellékletben.

A két delegáció egyetértett abban, hogy nem rendelkeznek a megfelelő tapasztalatokkal a másik fél kereskedelmi igényeivel kapcsolatban, így a születendő egyezmény csak elvi síkon tudja leszögezni a kereskedelmi forgalom beindítását, amelyhez mindkét fél kölcsönösen árulistát csatol. A magyar fél jelezte emellett még arra vonatkozó igényét, hogy a későbbiek során Jemenbe utaztathassa kereskedelmi megbízottait, hogy a helyszínen tanulmányozhassák a jemeni igényeket és körülményeket.

Ezt követően Baczoni Jenő ismertette a magyar fél egyezménytervezetét. A jemeni delegáció azonban saját tervezetét nyújtotta be elfogadásra, amelyet azzal fogadott el Baczoni külkereskedelmi miniszterhelyettes, hogy tanulmányozni fogja annak részleteit véglegesítés céljából. Ezt követően megtörtént az árulisták vázlatos összeállítás, majd áttértek a másik napirendi pontra, a hitel kérdésére.

Magyar részről a tárgyalások során mindvégig kereskedelmi hitelek nyújtásáról volt szó. 700–800 ezer dolláros keretet jelöltek meg áruszállítás formájában, amit 2–4 év alatt kellett törleszteni 2,5%-os kamattal. A jemeniek az ajánlat elhangzása után közbevetették, hogy szeretnék magyar szakembereket kérni az országukban tervezett különböző létesítmények beindításához, melynek költségeit ugyancsak a magyar fél által felajánlott hitelkeretből szeretnék fedezni. Baczoni Jenő hangsúlyozta, hogy ilyen esetre eddigi tevékenységük során nem volt példa, de a jemeniek kimondott kérésére ebben az esetben kivételt tehetnek. A jemeniek ekkor 10 perces megbeszélésre vonultak vissza.

A szünet után az elhangzott ajánlatokkal kapcsolatban a jemeni delegáció, hangsúlyozva országuk súlyos gazdasági helyzetét, kevesellte a felajánlott hitelkeret nagyságát. Elmondták, hogy az Egyesült Arab Köztársaság és a Jugoszláv Köztársaság Kormánya sokkal kedvezőbb feltételek mellett biztosított számukra sokkal nagyobb volumenű hitelt, ezért kérték, hogy növeljék annak összegét 3–4 millió dollárra. Módosítani szerették volna emellett a hitel futamidejét is 5–8 évre, illetve sokallták a 2,5%-os kamatot is, ezért 2%-ban szerettek volna megállapodni.

A jemeni igényekre Baczoni Jenő ismét emlékeztette tárgyalópartnereit, hogy javaslatai kereskedelmi hitelek folyósítására vonatkoznak, amelyen messze túlmutatnak az elhangzott felvetések. Ekkor már azonban rohamosan közeledett a jemeni delegáció következő programja, így kénytelenek voltak elhalasztani a tárgyalások további folytatását.²¹

²¹ *Feljegyzés a magyar–jemeni május 27-i kereskedelmi tárgyalásról.* 1964. május 27. MOL KÜM. Jemen 1945–64. XIX-J-1-k Admin 1. d. IV-571-sz.n./1964. A tárgyalásról készített feljegyzést lásd 2. számú mellékletben. A későbbi tárgyalásokon kedvező hatással volt a jemeniekre a magyar fél készsége az általános és speciális segélyek nyújtására, amely végül képes volt teljesen ellensúlyozni a jemeniek elégedetlenségét a kereskedelmi hitellel kapcsolatban. *Jelentés a Szallál vezette jemeni delegáció magyarországi látogatásáról.* 1964. június 1. MOL KÜM. Jemen 1945–64. XIX-J-1-j TÜK 1. d. IV-130-003799/1/1964.

Délután Szallál elnök Kádár Jánosnál tett látogatást. A kölcsönös udvariassági üdvözlések után Kádár elnök úr bevezetésül elmondta, hogy Magyarországnak a Jemeni Arab Köztársasághoz kapcsolatait szívélyesnek és barátinak tekinti. Véleménye szerint a két ország törekvései sok olyan kérdésben megegyeznek, mint például a béke megőrzése és a nyugati imperializmus elleni harc kérdésében elfoglalt azonos álláspont. A jemeni kormányküldöttség látogatását konkrét lépésnek tekinti ebben a tekintetben a két ország közeledését illetően. Hangsúlyozta, hogy a magyar fél kötelességének tekinti annak felmérését, hogy milyen területeken és mértékben jelentkeznek leginkább a jemeni fél szükségletei és biztosította Szallál elnököt, hogy a lehetőségekhez mérten munkálkodni is fognak azok kielégítésén. Így az előző napon felvetett jemeni igényekkel kapcsolatban ígéretet tett, hogy azokat részletesen megvizsgálják és azok eredményéről rövid időn belül a kormány döntést hoz.

Szallál elnök válasza bevezetésében először méltatta Kádár János érdemeit, majd hazájának problémáit részletezte; az elmaradottság ellen eltökélten vívott harc nehézségeit, a megfelelő tapasztalat és szakemberek hiányát. Bevallotta, hogy a problémák megoldását országa nem képes önerőből megoldani, ezért kérte, hogy növeljék a Baczoni külkereskedelmi miniszter által a délelőtti tárgyalások folyamán felajánlott hitel összegét és a Magyarországon tanuló ösztöndíjasaik számát. Nem zárkózott el attól a felajánlástól sem, hogy iskolát és kórházat építsenek fel a Jemeni Arab Köztársaságban a magyar nép ajándékeként. Szallál elnök emellett még egy kérést fogalmazott meg Kádár János felé, amikor a Jemeni Arab Köztársaság külpolitikai helyzetét vitatták meg. Fegyvereket kért, hogy folytathassák harcukat a határaikon jelentkező veszélyek és belpolitikai ellenfeleikkel szemben. Kádár elnök válaszában nem zárkózott el a jemeni igény teljesítésétől; az „imperialisták népgyilkos politikája és a szabadság védelmében” folytatott harc szellemében hangsúlyozta, hogy *„Mi kis ország vagyunk, de mindenből van egy kevés és mindenből tudunk valamit adni. Ha Önök az imperializmus ellen harcolnak, mi abban ilyen formában is segíthetünk. Ezt a problémát is megvizsgáljuk. Természetesen azt nem fogjuk írásban rögzíteni, de segíteni fogunk.”* Szallál elnök hálóját fejezte ki az ígérettel kapcsolatban, majd az ezt követő kölcsönös üdvözlések után a tárgyalás befejeződött.²²

²² Feljegyzés Kádár János elvtárs és Szallál elnök között május 27-én lefolyt tárgyalásról. 1964. május 27. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 2. d. IV-130-sz.n./1964. A tárgyalásról készített jegyzőkönyvet lásd 3. sz. mellékletben.

Május 28-án a jemeni vendégek Dunaujvárosba látogattak, majd másnap a Balatonhoz utaztak Szallál kivételével, aki rosszul lett és emiatt kénytelen volt Budapesten maradni.²³

Május 30-án Szallál az Orvostudományi Egyetemen fogadta a jemeni és arab diákok küldöttségét. A találkozó után az elnök kifejezésre juttatta meglepedését a jemeni diákok magyarországi tartózkodásával és tanulásával kapcsolatban. Csak két kérést vetett fel: egyrészt szeretne volna elérni, hogy a Művelődésügyi Minisztérium adjon engedélyt a diákoknak, hogy évenként hazautazhassanak szabadságra; illetve hangot adott a diákok panaszának is, amely szerint azok hiányolták jemeni külképviselet vagy más, tanulmányi ügyeikkel és felmerülő gondjaikkal foglalkozó jemeni képviselő jelenlétét.²⁴

Dél előtt tovább folytatódtak a tárgyalások az Országházban, amellyel párhuzamosan a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány meghozta 3190/1964. számú határozatát a jemeni küldöttséggel tárgyaló magyar küldöttség összetételéről, a magyar–jemeni barátsági és együttműködési szerződés megkötéséről, a közös nyilatkozat, a kereskedelmi egyezmény, a kulturális egyezmény és a segélynyújtási egyezmény aláírásáról, illetve felhatalmazta a külügyminisztert, hogy az ügyben előterjesztést tegyen a Népköztársaság Elnöki Tanácsához. A Kormány megbízta emellett Ilku Pál művelődésügyi minisztert, hogy a két ország között kötendő kulturális egyezményt a Magyar Népköztársaság nevében aláírja, valamint engedélyezte Baczoni Jenőnek, hogy hosszúlejtárú kereskedelmi megállapodást, egymillió dollár áruhitel nyújtására vonatkozó kereskedelmi hitelegyezményt, kétmillió forint összegű segély nyújtásáról és egy egészségügyi intézmény Jemenben történő felépítéséről szóló segélynyújtási egyezményt írjon alá.²⁵

Délután aláírásra került a barátsági szerződés, a hitelegyezmény, melynek mellékleteként bizalmas levélváltás rögzítette a hitel egyes feltételeit, a kereskedelmi megállapodás, a kulturális és tudományos együttműködési egyezmény, a közös nyilatkozat, illetve a Magyar Népköztársaság Kormánya által a Jemeni Arab Köztársaság kormányának adandó segélyről készített jegyzőkönyv az Országházban.

²³ Szallál elnök szív- és érrendszeri problémákkal küzdött. A panaszok jelentkezésével Kádár János azonnal orvosi konzíliumot rendelt el és javasolta a jemeni elnöknek, hogy gyógykezeltesse magát a balatonfüredi szívkórházban. *Jelentés a Szallál vezette jemeni delegáció magyarországi látogatásáról*. 1964. június 1. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 1. d. IV-130-003799/1/1964.

²⁴ *Jelentés a Szallál vezette jemeni delegáció magyarországi látogatásáról*. 1964. június 1. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j KÜM. TÜK 2. d. IV-130/003799/1/1964.

²⁵ *A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 3190/1964. számú határozata jemeni kormányküldöttség meghívásáról*. 1964. május 30. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 2. d. IV-130-3781/3/1964.

Az aláírt egyezmények és megállapodások jemeni kérésre – a mindkét kormány részéről ratifikálandó Barátsági és Együtműködési Szerződés kivételével – az aláírás napjától léptek életbe. Végrehajtásukkal kapcsolatban ugyancsak a jemeniek szóban kérték, hogy a magyar kereskedelmi szakértői csoport lehetőleg szeptember 26-ig, a jemeni forradalom második évfordulójáig utazzék ki Jemenbe, illetve a speciális segély leszállítását – ha van rá lehetőség –, akkor július hónapban kérik, mivel Szallál elnök és kísérete ekkor érkezik haza körútjáról, és személyesen szeretné átvenni azokat.²⁶

Május 31-én reggel Szallál átnyújtotta a Kádár Jánosnak és Dobi Istvánnak a Jemeni Arab Köztársaságba szóló meghívását.²⁷ Még a délelőtt folyamán Dobi István és kísérete ünnepélyesen elbúcsúztatta a jemeni delegációt a Ferihegyi repülőtéren, amely Kínába utazott tovább.²⁸

Utószó

Június 4-én a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 3196/1964. számú határozatával jóváhagyta a magyar–jemeni tárgyalásokon részt vett magyar delegáció tevékenységét és hozzájárulását adta, hogy Kádár János és Dobi István elfogadja a jemeni elnök hozzájuk intézett meghívását. Felhatalmazta emellett a külügyminisztert, hogy az a Népköztársaság Elnöki Tanácsának döntése után értesítse a Jemeni Arab Köztársaság elnökét a meghívás elfogadásáról azzal a kikötéssel, hogy a látogatás időpontját később fogják kitűzni.²⁹ Az Elnöki Tanács másnap, június 5-én 166/1964. számú határozatával engedélyezte, hogy Dobi István elfo-

²⁶ *Jelentés a Szallál vezette jemeni delegáció magyarországi látogatásáról.* 1964. június 1. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j KÜM. TÜK 2. d. IV-130/003799/1/1964.

²⁷ *Dobi István e. meghívása Jemenbe.* 1964. május 31. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 1. d. IV-131-003895/1/1964.; *Kádár János e. meghívása Jemenbe.* 1964. május 31. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 1. d. IV-131-003895/1/1964.

²⁸ Június 9-én 10 évre szóló barátsági szerződést, illetve műszaki és kulturális együttműködési egyezményt írtak alá a felek Pekingben. Kína emellett, rivalizálva ebben a tekintetben a Szovjetunióval, 28 millió dolláros hitelt bocsátott a jemeniek rendelkezésére a Szanaa–Szaada közötti útvonal megépítésére, vállalta egy iskola és egy kórház felépítését, illetve ígéretet tett a szanaai textilgyár tervének kivitelezésére. O'Ballance i.m. 125. o.; Page i.m. 76. o.

²⁹ *3196/1964 Kormány szintű határozat.* 1964. június 4. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 1. d. IV-131-003781/4/1964.

gadja a hivatalos meghívást és megbízta a külügyminisztert az ezzel kapcsolatos további intézkedések megtételével.³⁰

Június 18-án Mód Péter előterjesztést nyújtott be a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányhoz a magyar–jemeni barátsági és együttműködési szerződés megkötésének és kihirdetésének ügyében. Hivatkozva a szerződés 6. cikkelyére, melynek értelmében azt meg kell erősíteni és így az csak a megerősítő okiratok kicserélésének napján lép hatályba, kérte, hogy a kormány hatalmazza fel, hogy a szerződés hatályba lépése után előterjesztést tehessen az Elnöki Tanácshoz annak törvényerejű rendelettel való kihirdetése ügyében.³¹ A Kormány július 2-án 3242/1964. sz. határozatával adta meg a kért hozzájárulást.³² Ennek birtokában július 13-án Péter János a Népköztársaság Elnöki Tanácsához címzett felterjesztésében kérte, hogy az hozzon döntést a szerződés megerősítése tárgyában és adja ki a mellékletben felterjesztett megerősítő okiratot a szükséges aláírásokkal és pecséttel ellátva.³³ Az ET másnap 178/1964. számú határozatával megerősítette a május 30-án aláírt barátsági és együttműködési szerződést, illetve még e napon

³⁰ *A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 166/1964. sz. határozata.* 1964. június 5. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 1. d. IV-131-003781/6/1964. Kádár János látogatását az Egyesült Arab Köztársaságba és Jemenbe először 1964/1965. telén szerették volna lebonyolítani. (*Feljegyzés.* 1964. július 8. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-k Admin 1.d. IV-137-sz.n./1964.) Az időpontot később 1965 februárjára, vagy március első napjaira akarták elhalasztani azt követően, hogy Kádár János előzőleg az Egyesült Arab Köztársaságban tett hivatalos látogatást. A megbeszélések során magyar részről szerettek volna véleményt cserélni a nemzetközi helyzetről, kölcsönös tájékoztatást adni a két ország belpolitikai helyzetéről, megvizsgálni a Szallál elnök látogatásakor megkötött egyezmények végrehajtását, a munkálatoktól függően megtekinteni a magyar segítséggel felállított egészségügyi intézményt, vagy annak szerelési munkálatait, illetve közös nyilatkozatot aláírni. *Kádár elvtárs látogatása az EAK-ba és Jemenbe.* 1964. december 16. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-k Admin 1. d. IV-113-sz.n./1964. A látogatásra azonban sem ekkor, sem később nem került sor.

³¹ *Előterjesztés a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányhoz a magyar–jemeni barátsági és együttműködési egyezmény megkötéséről és kihirdetéséről.* 1964. június 18. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 2. d. IV-130-003781/3/1964.

³² *A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 3242/1964. sz. határozata a magyar–jemeni barátsági és együttműködési egyezmény megerősítéséről és kihirdetéséről.* 1964. július 2. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 1. d. IV-123-003781/9/1964.

³³ *A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 3242/1964. sz. határozata a magyar–jemeni barátsági és együttműködési egyezmény megerősítéséről és kihirdetéséről.* 1964. július 13. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 1. d. IV-123-003781/9/1964.

kiadta az ezt igazoló, Dobi István elnök és Kiss Károly titkár aláírásával és a Tanács pecsétjével ellátott megerősítő okiratot.³⁴

Mód Péter szeptember 5-én benyújtott jelentésében tudatta a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányral, hogy a Jemeni Arab Köztársaság által igényelt speciális segélyt a magyar fél sikeresen leszállította.³⁵ A jemeni kormány vezetői ekkor szóban kérték, hogy a magyar illetékesek jelöljék ki az ösztöndíjasok fogadásának időpontját, határozzák meg a felajánlott magyar egészségügyi intézmény felállításának időpontját, hogy azt bejelenthessék a szeptember 26-i nemzeti ünnepükön, magyar parlamenti delegációt hívtak meg szeptember 26-ra, nemzetgyűlésük megnyitására, illetve tájékoztató anyagot kértek a magyar alkotmányról és az országgyűlés működéséről. Szerették volna emellett még, ha hazánk orvosokat küld Jemenbe, ha jemeni katonatiszteket fogad magyarországi kiképzésre, ha magyar filmesek Jemenbe utazva dokumentumfilmet készítenének országukról, végül gazdasági delegációt vártak a kölcsönös kereskedelmi forgalom felmérésére.

Az igényekkel kapcsolatban közölte, hogy ekkorra az illetékes magyar pénzügyi szervek már jóváhagyták a húsz jemeni ösztöndíjas útiköltségének fedezését, akik érkezésére szeptember első heteiben már számítottak.³⁶ Az felajánlott baleseti és traumatológiai kórház felszerelésével és üzembe helyezésével kapcsolatban kifejtette, hogy a Külkereskedelmi Minisztérium már szeptember elejére több változatban is elkészítette ezzel kapcsolatos terveit. Nem volt azonban egyértelmű, hogy a leszállított berendezéseket hol és milyen körülmények között kívánja a jemeni fél elhelyezni, ezért a Jemenbe utazó szakdelegáció megbízták, hogy tisztázzák a helyzetet. A parlamenti delegáció meghívásáról megjegyezte, hogy az nem hivatalos

³⁴ *A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 178/1964. sz. határozata.* 1964. július 14. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 1. d. IV-123-003781/9/1964.

³⁵ A speciális segély kétségtelenül katonai felszereléseket jelentett. Ezt igazolja a korábban idézett Kádár–Szallál megbeszélés erre vonatkozó, idézett sorai, illetve az a 1966-ban – jemeni hajószállítványokkal kapcsolatos vita miatt – felterjesztett beszámoló, amely egyértelműen leírja, hogy „a Szeged és a Borsod magyar motoros hajók 1964. év folyamán katonai felszereléseket fuvaroztak Jemenbe. Jemeni részről az ajándékba kapott tárgyak kirakásával kapcsolatos munkálatok és kikötői költségek fejében 2.335.17 fonttal és 300. – dollárral terhelték meg a magyar hajózást, de ez összegek kifizetésére a Külkereskedelmi Minisztérium megbízottainak közbenjárása folytán nem került sor.” *Vita a jemeni hajószállítványokkal kapcsolatban.* 1966. július 28. MOL KÜM. Jemen 1966. XIX-J-1-k Admin 23. d. IV-564-4893-2/1966.

³⁶ Magyarország a májusban megkötött államközi egyezmények értelmében a már itt tanuló jemeni diákon felül további 20 fő részére biztosított ösztöndíjat, valamint emellett vállalta még 20 ipari, vagy mezőgazdasági szakember továbbképzését. *Magyar–jemeni kapcsolatok alakulása.* 1964. július 30. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-k Admin 1. d. IV-14-sz.n./1964.

beszélgetés során vetődött fel és formális meghívás nem történt ezzel kapcsolatban. A kért tájékoztató anyagot emiatt az országba utazó szakdelegációval kívánták kiküldeni. Magyar orvosokat ekkor még nem kívánt kiküldeni, mivel a felajánlott egészségügyi intézmény üzembe helyezése amúgy is szükségessé tette magyar személyzet foglalkoztatását annak működtetésére. Nem tartotta célszerűnek jemeni tisztek magyarországi kiképzését sem, mivel ezt a feladatot ekkor az Egyesült Arab Köztársaság katonai szervei látták el és feltételezhető volt, hogy a jemeni kérés teljesítése határozott tiltakozást váltott volna ki az EAK illetékesei részéről.³⁷

Támogatta azonban a gondolatot, hogy magyar filmszakember készítse el az első, Jemenről szóló színes filmet. Így 1964 szeptemberében a Kulturális Kapcsolatok Intézete Jemenbe utaztatta Knoll István operatőrt, aki Két hét Jemenben címmel színes dokumentumfilmet készített Jemen életéről, az ország fejlődéséről, az 1962-es forradalom eredményeiről, a szeptember 27-i nemzeti ünnepéről, valamint a nemzetgyűlés megnyitása alkalmából rendezett ünnepségekről.³⁸

Szeptember 16–27. között Siklós Ferenc vezetésével négytagú magyar kereskedelmi delegáció tartózkodott Szanaában, ahol a tárgyalások végén jegyzőkönyvet írtak alá. Az aktus során Siklós Ferenc levelet adott át a jemeni külügyminiszternek, amely az 1 M US \$-os hitelkeret igénybevételének pénzügyi feltételeire vonatkozó magyar álláspontot tartalmazta.³⁹

Rácz Pál kairói nagykövet 1964. október 20-án a magyar nagykövetségen kicserélte Mohsen as-Sirry jemeni külügyminiszterrel a magyar–jemeni barátsági és együttműködési szerződés ratifikációs okmányait, melyről arab és magyar nyelvű jegyzőkönyvet írtak alá.⁴⁰

³⁷ Jelentés a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormánynak a Jemenbe küldött speciális segély átadásáról és újabb kérelmükről. 1964. szeptember 5. MOL KÜM. Jemen 1945–64. XIX-J-1-j KÜM. TÜK 1. d. IV-14-005101/1964.

³⁸ A Jemenről készített színes dokumentumfilmet a Bairam ünnepek után, 1965. február 7-én mutatták be a kairói magyar nagykövetségen Jemen kairói nagykövetének és a jemeni nagykövetség munkatársainak. Megjelent a filmbemutatón egy Kairóban tartózkodó küldöttség, valamint az Arab Liga jemeni delegátusa is. A vendégek nagy tetszéssel fogadták a filmet, melynek egy arab nyelvű kópiáját 1965 februárjában dr. Heid József – a szanaai magyar kórház megbízott igazgatója – személyesen adott át Szallál elnöknek a magyar állam ajándékeként. *Magyar–jemeni kapcsolatok helyzete*. 1965. március 16. MOL KÜM. Jemen 1965. XIX-J-1-j KÜM. TÜK 62. d. IV-14-sz.n.

³⁹ *Jemeni tárgyalásokon aláírt jegyzőkönyv*. 1964. október 9. MOL KÜM. Jemen 1945–64. XIX-J-1-k Admin 1. d. IV-751-sz.n./1964.

⁴⁰ *Előterjesztés a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányhoz a magyar–jemeni barátsági és együttműködési egyezmény megkötéséről és kihirdetéséről*. 1964. október 22. MOL KÜM. Jemen 1945–64. XIX-J-1-j TÜK 2. d. IV-123-003781/14/1964. – 226/4/Szigtitk./1964.

A szerződés kicserélésével – annak 6. cikke szerint – e napon hatályba lépett. Az Elnöki Tanács novemberben törvényerejű rendelettel hirdette ki szerződést, mely kihirdetése napján életbe lépett, rendelkezéseit azonban már október 20-ra visszamenően érvényesnek kellett tekinteni.⁴¹

Ha értékelni szeretnék Szallál elnöknek a szocialista országokban tett körútjának teljesítményét, akkor elmondhatjuk, hogy az aláírt szerződések és az egyes országok által nyújtott segélyek azt a látszatot keltik, hogy a tárgyalásokat sikeresek voltak. Ez azonban csak látszat, hiszen a megbeszélések valójában rendkívül kevés gyakorlati eredménnyel jártak. Az egyes országok által segélynek szánt árucikkeket ugyanis – kevés kivételtől eltekintve – először Egyiptomba szállították, ahonnan annak csak elenyésző részét engedték továbbküldeni Jemenbe. Ugyancsak sikertelennek bizonyult Szallál elnök azon törekvése, hogy országa szuverén vezetőjének ismertesse el magát; az egyes országok vezetői mindvégig úgy tekintettek rá, mint Nasszer bábfigurájára. A köztársasági vezetők mozgásterére szűk maradt, a belpolitikai életet továbbra is önkényes EAK-tisztségviselők irányították, sőt, a moszkvai látogatás után ezzel párhuzamosan tovább erősödött a Szovjetunió már addig is jelentős befolyása az országban. Mindezeket figyelembe véve kijelenthetjük, hogy a tárgyalássorozat nem érte el céljait, eredményét pedig kudarcnak minősíthetjük.

---

⁴¹ *Magyar –jemeni barátsági és együttműködési szerződés.* 1964. november 16. MOL KÜM. Jemen 1945-64. XIX-J-1-j TÜK 2. d. IV-123-003781/12/1964.

1. számú melléklet

Jegyzőkönyv

a Magyar Népköztársaság és a Jemeni Arab Köztársaság képviselői között

1964. május 26-án folytatott tárgyalásról

Dobi István: Mélyen tisztelt Elnök Úr! Ismételten tisztelettel és szeretettel üdvözlöm Önt és munkatársait, kíséretét a munkaasztal mögött. Üdvözlöm és remélem, hogy a most kezdődő tárgyalások gyümölcsözően járulnak hozzá népeink barátságának szélesítéséhez és kapcsolataink megerősítéséhez. (...)

Tárgyalásainkat helyes lenne kölcsönös tájékoztatással kezdeni és a tájékoztatók eredményeként kialakulhatnak javaslataink kapcsolataink fejlesztésére vonatkozóan. (...)

Abdullah asz-Szallal: Elnök Úr! (...) Először: Meg vagyok győződve arról, hogy Önök figyelemmel kísérték és napjainkban is figyelemmel kísérik azt a hatalmas előrehaladást, amelyet a jemeni nép politikai téren az utóbbi időben elért az imperializmus és a reakció erői ellen, amelyek mindent elkövetnek, hogy a jemeni nép álmát szétzúzzák és eltiporják, s a szabadság és a fejlődés felé vezető útján minden áron akadályozzák.

Másodsor: Népünk szeretné elfoglalni a helyét a baráti államok sorában a Földön, azokkal a népekkel akar együttműködni, amelyek a békés egymás mellett élés elvéért, a világbékéért harcolnak.

Harmadszor: Nagyon jól tudják, hogy mi egy időben számos fronton állunk nehéz harcban, egyrészt az imperializmus és a gyarmatosítók ellen, a béke legádázabb ellenségei ellen, másrészt a belső reakció erői ellen, amelyek az imperializmus és a gyarmatosítók bábjai.

Negyedszer: Harcolunk az ellen a nyomasztó sötétség és elmaradottság ellen, amelyet a zarnoki, rothadt imámi rendszertől örököltünk.

Ötödször: Az a véleményem, hogy az a harc, amelyet népünk ma folytat, nemcsak a saját, küzdelme, hanem az Önöké is, Önöknek is van közük ehhez a harchoz. Népünk is ugyanazokért az elvekért, eszmékért harcol és áldozza véréit, mint az Önök nagyszerű népe.

Hatodszor: Nem kétséges, hogy győzelmünk az Önök győzelme is, mivel győzelmünk olyan nemes célokat valósít meg, amelyekért Önök is harcolnak.

Hetedszer: Nem sajnáltuk erőnket, s vért áldoztunk azért, hogy fegyveres harcban győzzünk az említett gyarmatosító és reakciós erők ellen. Ezután a fegyveres harc után azonban még kegyetlenebb, még kérlelhetetlenebb harcba bocsátkozunk,

amely az elmaradottság ellen irányul. Ellenségeink nagyon jól tudják, milyennehézségekkel kell szembenéznünk ebben a döntő küzdelemben, de barátaink is jól tudják, hogy anyagi támogatásuk és együttműködésük milyen nagy segítséget nyújt számunkra, hogy ebben az ádáz küzdelemben legyőzzük az elmaradottságot.

Nyolcadszor: Népünk és kormányunk természetesen soha nem fogja elfelejteni azt az erkölcsi támogatást, amelyben a magyar nép és kormánya kezdettől fogva részesítette forradalmunkat. Ez a segítség nagyban hozzájárult ahhoz, hogy népünk lelkesedése, erkölcsi hozzáállása növekedjék, fokozódjék. A jemeni nép, amely most az építés és a gazdasági fejlődés útjára lépett, reméli, hogy sikerül kiszélesíteni és elmélyíteni az együttműködést a magyar néppel a társadalmi élet minden területén, különösen gazdasági téren.

Országunk nem szűkölködik természeti kincsekben. Földünk rendkívül alkalmas a mezőgazdasági termelésre, a földművelésre alkalmas területek nagysága meghaladja a több millió hektárt. Ezen kívül természeti kincsek találhatók a föld mélyében és felszínén is, a jemeni hegyekben. De az elmaradottság, melyet a zsarnoki rendszer idézett elő országunkban, megakadályozza azt, hogy ezeket a természeti kincseket kiaknázzuk, és népük boldogulására felhasználjuk. Amennyiben ezek a nyomasztó körülmények elmúlnak és elérkezik az ideje, hogy barátaink segítségével gyümölcsöztessük ezeket a természeti kincseket, akkor különösen a mezőgazdasági termelésben ígérkeznek nagyszerű lehetőségek. Ezért javaslatot szeretnénk tenni a magyar tárgyaló félnek; javaslatom a következő pontokból áll:

- 1.) Hosszúlejáratú kölcsönszerződés kötése;
- 2.) Kereskedelmi szerződés aláírása, a kereskedelmi kapcsolatok erősítése a két ország között;
- 3.) Kulturális egyezmény aláírása.

(...) Ezt a tájékoztatást, amelyet Önök hallottak a jemeni nép életéről, mai életéről ad képet és egyben azt is láthatják, hogy milyen az ország gazdasági helyzete és milyen volt a múlt, amely ilyen körülményeket teremtett. A jemeni nép fegyveres harcot folytat a belső reakció és az imperialista agresszió ellen. A zsarnoki rendszer mellett ez a háború, amely nagyon kegyetlen volt, rendkívül nagy károkat okozott gazdaságunknak. Számatalan ember hajléktalanná vált, munkanélkülivé lett, nagy az özvegyek, árvák, nyomorékok, munkaképtelenek száma. Ez a háború tönkretette városainkat és azt a keveset is elpusztította, ami volt. A jemeni gazdaság rendkívül nehéz helyzetben és igen szomorú képet mutat. Az ország tartalékai a semmivel egyenlők. Még nem tudtunk magunkhoz térni e szörnyű harc után, és alighogy befejeztük – győzelmesen – a fegyveres harcot, újabb harccal, küzdelemmel állunk szemben. Ez pedig a dél-arábiai brit gyarmatosítók ellen folytatott harc. A brit imperializmus most a dél-arábiai nép ellen folytat háborút rakétákkal, harckocsikkal, bombázókkal és a legkülönbözőbb hadieszközökkel. Ez hozzájárul ahhoz, hogy a válság jobban kibontakozzék és még nagyobb méreteket öltön. A menekülők, akik

elhagyják Dél-Arábiát a brit agresszió miatt, most északnak vonulnak, Jemen felé – kis gyermekek, öregek, asszonyok – és nem tudjuk, hogy mihez kezdjünk, az előző sebeket gyógyítsassuk-e vagy pedig az új sebek gyógyításához fogjunk hozzá, amelyeket most szenvedünk.

Mindenesetre megállapíthatjuk, hogy ha a nyugati imperializmus, mint ahogyan láthatjuk, minden erejével támogatja a monarchista reakciós belső erőket, a felszabadulásért küzdő népeknek is megvannak a barátai, támogatói, mégpedig a szocialista országok. Önök mellénk álltak, a forradalom első napjától kezdve elismerték kormányunkat és köztársaságunkat és a mai napig is támogatják forradalmunkat. Mi az Önök barátai vagyunk és úgy érezzük, hogy Önök a mi barátaink. A barát elpanaszolja barátjának fájalmát és panaszait. Ez a kép, amelyet adtunk, ezt a panaszt, a mi válságunkat, nehézségeinket foglalja magában. Őszinte nyílt szívvel tártuk fel a meglévő nehézségeket. Ennek ellenére a Nyugat és az amerikaiak úgy értesülnek helyzetünkről, hogy nálunk minden nagyszerű, minden kitűnően megy, nincs semmi probléma. Ez természetes: mi nem dicsekszünk ezekkel a bajokkal és főleg nem ellenségeink előtt.

(...) Rendkívül nehéz körülmények között élünk. Mintha nem is a XX. század úgynevezett paradicsomában, a rakéták és a világűr meghódításának korában élnénk. Mintha az őserdőkben élnénk a legsötétebb középkorban. És mindezt, hogy idejutottunk, az imperializmusnak és a belső reakciónak köszönhetjük. (...)

Kállai Gyula: (...) Ha megengedik, néhány szót a Magyar Népköztársaság külpolitikai helyzetéről. Mi is a békés egymás mellett élés elvét valljuk külpolitikánk alapelveinek. Ezen az alapon a világ minden országaival, bármilyen is legyen a társadalmi berendezkedése, gazdasági és más természetű kapcsolatok megteremtésére törekszünk a teljes egyenjogúság, a be nem avatkozás elve alapján. Az természetes dolog, hogy a szocialista országokkal, mint azonos politikai alapokon álló és azonos társadalmi berendezkedésű országokkal a lehető legszorosabb a viszonyunk. Nagyon szoros baráti viszony megteremtésére törekszünk a gyarmati sorból felszabadult országokkal. Mi is azt valljuk, hogy a szocialista országok a gyarmati sorból felszabadult országok legigazabb barátai.

Nagy szolidaritással és együttérzéssel, s ahol lehet baráti segítségnyújtással kísérjük felszabadító harcukat, a függetlenségüket már kivívott országokkal pedig a legjobb baráti kapcsolatok megteremtésére törekszünk. Az Elnök Úr is említette, hogy velük diplomáciai kapcsolatot létesítettünk. Ennek mi is nagyon örülünk. Örülünk annak is, hogy diplomáciai kapcsolataink szintjét nagykövetségi rangra emeltük, s így vagyunk minden más, gyarmati sorból felszabadult országgal. Diplomáciai kapcsolatokat létesítettünk velük, aztán delegációk útján felvesszük velük a közvetlen érintkezést. Az afrikai országokból nagyon sok vezető ember járt már nálunk, s a tervek szerint ebben az évben is több afrikai állam, meg arab állam képviselőit üdvözölhetjük majd Magyarországon. Lehetőségeinkhez mérten ezek-

kel az országokkal kereskedelmi, tudományos, műszaki és kulturális kapcsolatot létesítünk. Nagy figyelemmel kísérjük az arab országoknak felszabadulásukért, függetlenségük biztosításáért, népgazdaságuk felvirágoztatásáért, a békéért és a haladásért folytatott harcát. (...)

Mi egyetértünk azokkal az elvekkel, amelyeket az Elnök úr a politikájukkal kapcsolatban kifejtett. Ezeket örömmel üdvözljük. A mi harcunk úgy látszik, úgy alakul, hogy a belső építés munkája mellett állandóan foglalkoznunk kell a nemzetközi élet kérdéseivel, mert a kettő szorosan összefügg. A felszabadulás óta eltelt 20 esztendő alatt mi is állandó harcot folytattunk a nemzetközi imperializmus beavatkozó politikája ellen. 1945 után, amikor az ország gazdaságilag nagyon nehéz helyzetben volt – mert a háború tönkretette az országot – az amerikai imperializmus bennünket is akart „támogatni”, de olyan politikai feltételek mellett, ami az ország függetlenségének elvesztését jelentette volna. Mi az ilyen segítségből nem kértünk, s az amerikai imperializmusnak és másoknak is mindenféle beavatkozó politikáját visszautasítottuk. Legutóbb 1956-ban, az ellenforradalom idején avatkoztak be ismét Magyarország belügyeibe igen durván, fegyveres bandák, ellenforradalmi csoportok szervezésével és akkor is, amikor úgy látták, hogy a kezükbe kerül a hatalom, az amerikaiak még 20 millió dollárt ajánlottak fel „segítségként” Magyarországnak, de amikor megfordult a helyzet és amikor a népi erők, a forradalmi erők kerekedtek felül, ezt az úgynevezett nagylelkű ajánlatukat mindjárt visszavonták. Mi akkor is a szocialista országoktól, barátainktól kaptunk segítséget. 1956 után is mindenféle módon próbálkoztak beavatkozni belügyeinkbe. Az Egyesült Nemzetek Szervezetében az úgynevezett magyar kérdés kapcsán folytatták ellenünk azt az uszítást, de mi semmiféle nyomásnak nem engedtünk. Kitartottunk elveink mellett, s később ők voltak kénytelenek meghátrálni.

Magyarország nemzetközi tekintélye tehát a helyes politikai elvek alapján, azokból semmit fel nem adva, az utóbbi időben nagymértékben megerősödött. Az utóbbi időben még a NATO országok is maguk kezdeményezték, hogy a diplomáciai kapcsolatokat nagykövetségi szintre emeljék velünk, mert már közben ilyen szintre emeltük mi is. S már az Amerikai Egyesült Államok is kezdi belátni, hogy a mi belügyeinkbe nem lehet beavatkozni, a nemzetközi szervezetekben ellenünk folytatott hajsza eredménytelen, a Magyar Népköztársaság gazdaságilag, politikailag, kulturálisan évről-évre erősödik, s mindezt figyelembe véve, kezd egy kicsit realisabb politikát követni, vagyis maga is kezdi felülvizsgálni a Magyarországgal kapcsolatos eddigi politikáját.

Nem akarok itt részleteket felsorolni, de a mi békés együttélés elvéből következően békepolitikát folytatunk, küzdünk az általános és teljes leszereléséért, támogatunk minden javaslatot, amely ennek megvalósítására irányul, bárhol is induljon ki, s a Szovjetunióval, amely ennek a küzdelemnek az élén halad, teljes egyetértésben és összhangban dolgoznak együtt.

Kormányunk és népünk nagyon örül, hogy egyetérthetünk az atomcsend egyezményrel, valamint annak is, hogy a Jemeni Arab Köztársaság ezt az egyezményt az elsők között írta alá. Harcolunk az atommentes övezetek létesítéséért, a nukleáris fegyverkísérletek megtiltásáért, a német kérdés megoldásáért, a gyarmati népek teljes felszabadításáért. Örömmel üdvözljük az arab országoknak, köztük a Jemeni Arab Köztársaságnak azokat a törekvéseit, amelyek a nagy célok megvalósítására irányulnak. (...)

Javaslatunk az, hogy hasznos lenne és szükséges látniuk, hogy a Jemeni Arab Köztársaság és a Magyar Népköztársaság a mostani találkozó során kössön barátsági és együttműködési szerződést. Ez a szerződés lenne a két ország között az a hivatalos okmány, amely a továbbiakban alapja lenne a két nép együttműködésének és további egyezmények megkötésének is. (...)

Kállai Gyula: Az Elnök úr felvetette, hogy hosszúlejratú kölcsönről, kereskedelmi szerződésről szeretnének tárgyalni. A mi előzetes terveinkben ezek a kérdések úgy szerepeltek, mint amelyek ennek a barátsági és együttműködési szerződésnek és a közös nyilatkozatnak aláírása után majd további tárgyalásokon kerülnek sorra. Ezért azt gondolnám, lehetséges volna, hogy a megfelelő partnerek – itt van a Külkereskedelmi Minisztérium képviselője, Baczoni külkereskedelmi miniszterhelyettes úr és Önök részéről a megfelelő partner – összeüljenek és szót váltsanak ezekről a kérdésekről. Egy kicsit áttekinthetnénk a helyzetet, megnéznénk milyenek a lehetőségek, mikor, milyen formában kerülhetne sor ezekre a dolgokra. Én tehát azt javasolnám, hogy talán ők üljenek össze és erről a két kérdésről, amelyet az Elnök úr is említett, váltsanak szót egymással. (...)

Abdullah asz-Szallal: Szeretnénk még két pontot kiegészítésül elmondani a külpolitikával kapcsolatban. Szeretném, ha ezt a jegyzőkönyvbe pótlólag felvennék, mert előzőleg nem foglalkoztam vele a külpolitikával kapcsolatban. Melyek azok a pontok, amelyeket külpolitikánkban kinyilatkoztattunk? Elsősorban az imperializmus elleni harc, az Egyesült Nemzetek Szervezetének támogatása és az Egyesült Nemzetek Szerepének elismerése, valamint a nemzetközi feszültség enyhítése, továbbá az egyetemes világbéke megvalósítására irányuló politika egyértelmű támogatása, a pozitív semlegesség és az el nem kötelezettség politikájának követése; a békés egymás mellett élés elve; az egymás belügyeibe való be nem avatkozás elve; a feltételek nélküli kölcsönök, segélyek és támogatások elfogadása, külföldi katonai támaszpontok azonnali felszámolása, különösen Dél-Arábiában, Ádenben, valamint, hogy az arab csúcsértekezlet határozatai megfelelő módon fejezik ki népünk békés politikáját.

2. számú melléklet

Feljegyzés

a magyar–jemeni május 27-i kereskedelmi tárgyalásról

Baczoni elvtárs meghallgatja a jemeni delegáció elképzeléseit, melyek az alábbiak voltak:

- 1./ Érdeklődnek segély, valamint hitel-lehetőségekről
- 2./ Kereskedelmi egyezményt szeretnének kötni a két ország közötti kereskedelmi forgalom beindításáról.

Baczoni javaslata alapján a kereskedelmi egyezmény kérdése került először napirendre. A két delegáció elvileg egyetértett abban, hogy mivel tapasztalat hiányában nem ismerik egymás kereskedelmi igényeit, ez alkalommal a megkötendő egyezménynek elsősorban elvileg kell leszögeznie a kereskedelmi forgalom beindítását, melyhez mindkét részről árulistát csatolnak. A későbbiek során magyar kereskedelmi megbízottak utaznának Jemenbe, hogy a helyszínen tanulmányozzák a jemeni szükségleteket és körülményeket.

Baczoni elvtárs egyezmény-tervezetüket ismertette, amelyre a jemeni delegáció saját tervezetét javasolta (Valószínűnek látszik, hogy a jemeni tervezet azonos azzal az egyezménnyel, melyet az elmúlt napokban Bukarestben kötöttek). Ezt a tervezetet Baczoni elvtárs elfogadta azzal, hogy tanulmányozni fogja annak egyes részleteit végletesítés céljából. Az árulisták vázlatos összeállítását után a jemeni delegáció a hitelek kérdését tűzte napirendre.

Magyar részről e tárgyalás során végig csak kereskedelmi hitelek kérdéséről és formájáról volt szó. Áruszállítás formájában Baczoni elvtárs 7-800 ezerdollaros keretet jelölt meg 2-4 éves lejáratú hitelként 2,5%-os kamattal. A jemeni delegáció közbevetésére, hogy különböző létesítmények beindításához magyar szakembereket is kérnek, és ezek költségeit ugyancsak szeretnék a hitelkeretből fedezni. Baczoni elvtárs úgy válaszolt, hogy eddigi gyakorlatunkban ugyan erre nincs példa, de a jemeniek kimondott kérésére elképzelhetőnek tartja, hogy ez esetben kivételt tegyünk (A jemeni delegáció ekkor 10 perces megbeszélésre visszavonult).

A szünet utána a jemeni delegáció vezetője az alábbiakat közölte:

1./ Méltányolják az elhangzott magyar javaslatot, azonban tekintettel a súlyos jemeni gazdasági helyzetre, a felajánlott hitelkeret összegét nagyon kevésnek tartják. Kérésük az lenne, hogy a hitelkeret összegét 3-4 millió dollárban állapítsuk meg.

2./ Hosszabb lejáratú hitelt kérnek és ebben a vonatkozásban 5-8 évre gondoltak.

3./ Sokallják a 2,5%-os kamatot és azt kérik, ha lehetséges 2%-ban állapodjunk meg.

Baczoni elvtárs újra tisztázta, hogy az ő javaslata kereskedelmi hitelkeretre vonatkozik, az olyan nagy volumenű hitelt, melyet a jemeni delegáció felvet ezen túllép. Tekintettel arra, hogy a delegáció következő programja már időben nagyon sürget, javasolta a tárgyalásokat egy későbbi időpontban folytassák.

Budapest, 1964. május 27.

3. számú melléklet

Feljegyzés

Kádár János elvtárs és Szallal elnök között május 27-én lefolyt tárgyalásról

A kölcsönös udvariassági üdvözlések után Kádár elvtárs a következőket mondotta:

Mi úgy gondoljuk, hogy kapcsolataink szívélyesek és barátiak. Törekvéseink sok kérdésben találkoznak. Így elsősorban gondolok a béke megőrzésének és az imperializmus elleni harc kérdésében elfoglalt azonos álláspontra. Az Önök látogatása konkrét lépés a két ország közeledését illetően. Kötelességünk megvizsgálni, hogy miben tudunk segíteni Önöknek. Bizonyos, hogy segítséget tudunk nyújtani a legkülönbözőbb formákban. Ezt mi kötelességünknek tartjuk és nem szíveségnek. Úgy gondoljuk, ez megfelel a magyar nép érdekeinek is. Magyarország maga is kis ország, a közelmúltban is súlyos eseményeken mentünk keresztül. Ma is vannak még problémáink, de vannak is lehetőségeink segítség nyújtására. A diplomácia nyelvben nem vagyunk otthonosak. Csak olyat ígérünk, amit teljesíteni is tudunk. Szép szavakat lehet mondani, de nem ez a lényeges, hanem az, hogy mit teszünk. Problémáikat oly módon vizsgáljuk meg, mintha saját ügyünkről lenne szó. Minden tőlünk telhető segítséget megadunk. Ha most ittlétük rövid ideje alatt nem is, de utána egész rövid időn belül biztos határozott választ fogunk adni ezekre a kérdésekre. Mi nagyon komolyan megvizsgáljuk a felvetődött problémákat. A tegnapi felvetett kérdésekre ma még nem mondhatunk végleges választ, de már most is tudunk mondani valamit. Egy-két kérdéssel kapcsolatban már most is hozhatunk döntést, a későbbiek folyamán pedig a többi kérdésekben is határozott, végleges döntést tudunk hozni. Mi nem vagyunk királyok vagy uralkodók és egyszerűen nem dönthetünk ilyen kérdésben. Meg kell várni, míg összeül a kormány, mert csak ő dönthet ilyen kérdésekben.

Szallal válasza: A tegnapi megbeszélésen úgy láttam, hogy teljes az egyetértés közöttünk és megértik nehéz helyzetünket. Ismerjük Kádár elvtárs nagyszerű munkáját és nagyra becsüljük őt. Népünk tudja, hogy Kádár János a békeharc, valamint a reakció és az imperializmus elleni harc hőse. Sokat beszéltem nehézségeinkről, problémáinkról, de ha még annyit mondanék, az sem adna hű képet országunk rendkívül súlyos helyzetéről. Ezeket a borzalmakat saját szemükkel kellene látniuk. De megvan az akaratunk ahhoz, hogy ezeket a nehézségeket leküzdjük. A magyar nép barátunk s mi sokat remélünk tőle. Kettőnk között a különbség csupán az, hogy Önök a fejlődésben előbbre tartanak, mi pedig egészen előről, a nulla ponttól kezdjük. Minden anyagi kölcsön és segítség elősegíti egy olyan ország jövőjének

építését, amely az Önök barátjának vallja magát. A belső reakció és az imperialisták nagy nyomást gyakorolnak ránk és mi egyedül pillanatnyilag nem tudjuk megoldani problémáinkat. Szeretnénk, ha egy kicsit növelnék a kölcsönt, mert az Önök által említett kölcsön, a mi álláspontunkhoz képest kevés. Mi figyelembe vesszük természetesen országuk helyzetét és érdekeit. Tudjuk azt, hogy Magyarország is sok nehézséggel küzdött a mezőgazdaság terén. Ha segítenének a mi mezőgazdaságunkon, akkor mi olcsóbban tudnánk szállítani Önöknek búzát. Meg kell mondani, hogy még sok szűzföld van országunk területén, az emberi munkaerő sincs kihasználva, de nincsenek tapasztalataink és nincsenek szakembereink. Szeretnénk, ha növelhetnénk Magyarországon tanuló ösztöndíjasaink számát és ha egészségügyi téren is segítséget nyújtanának.

Arról is lehet szó, hogy iskolát és kórházat építenek nálunk, ajándékként a magyar néptől a jemeni népnek.

Mindenestre nagyon megköszönnénk az ilyen segítséget.

Kádár elvtárs: Figyelemmel hallgattuk azokat a problémákat, amelyeket Önök itt felvetettek. Legyenek nyugodtak, hogy mi alaposan megvizsgáljuk ezeket a kérdéseket és lehetőségeinket figyelembe véve fogunk dönteni. Nagyon megértjük az Önök helyzetét. Országaink messze vannak egymástól, de azért vannak elképzeléseink azokról a nehézségekről, amelyek előtt most Önök állnak, mégsem gondoltuk, hogy ennyire súlyos a helyzet. E két nap alatt többet tudtunk meg Önökről, mint ezidáig összesen. Beszélni fogunk a kormány tagjaival és szakértőinkkel és tanulmányozni fogjuk ezt az újabb értékelést, mindehhez azonban bizonyos idő kell. Az Önök elbeszélésében azonban sok öröndetes dolog is van. Először is figyelemre méltó az a határozottság és eltökéltség, amelyekkel azokért a célokért küzdenek, amelyeket maguk elé tűztek. Népeink összetalálkoztak a közös harcban. Beszélni kell azonban a mi helyzetünkről is. Magyarország is kétszer volt olyan nehéz helyzetben, mint ami előtt most Önök is állnak. A második világháború után egyetlen ép vasútvonalunk, egyetlen ép utunk, egyetlen sértetlen gyárunk sem volt. A háború utolsó szakaszának legnagyobb csatái hazánkban dúltak. Amikor befejeződött a háború, sokan azt hitték, hogy több nemzedék kell ahhoz, míg az országot fel tudjuk építeni. Népünk elhatározottsága azonban megrövidítette ezt a folyamatot. A másik súlyos helyzet akkor keletkezett, amikor a reakció és az imperialisták összejártsága következtében veszélybe került a népi hatalom Magyarországon. Ez 1956-ban volt. Az ellenforradalom után ismét elhatároztuk, hogy rendbe hozzuk dolgainkat. A másik öröndetes dolog az, hogy maguk sincsenek egyedül. Meg kell mondanom, hogy barátaink segítsége nélkül mi sem tudtunk volna megbirkózni ellenségeinkkel. Szovjetunió rendkívül nagy segítséget nyújtott országunk előbbre jutásához. A Jemeni Arab Köztársaságnak is vannak barátai. Az arab népek és a szocialista országok.

Itt Szallal közbeveti, hogy nekik egyedül az EAK nyújtott kezdettől fogva segítséget az arab országok közül és az egyetlen ország volt, amely fegyveresen harcolt mellettük a reakció elleni harcban. A többi arab ország, pl. Jordánia, Szaúd-Arábia, természetesen nem segített.

Itt Kádár elvtárs közbeveti, hogy ő sem Szaúd és Husszein királyra gondolt, hanem az arab népek segítségére és szolidaritására. Ezenkívül a szocialista országok is nyújtanak Önöknek gazdasági és erkölcsi segítséget. Bennünket erős baráti kötelek fűznek össze és mi akkor is barátok maradunk, ha Önök el is utaznak. (...)

Szallal: A barátság napról napra növekszik közöttünk. Mi tiszta szívből szeretjük a magyarokat. Szeretnénk még egy kérdéssel fordulni Önökhöz. Amennyiben lehetséges, adjanak nekünk fegyvereket az imperializmus elleni harchoz. Nem fontos, hogy ezek a fegyverek újak legyenek. Lehetnek régiek is. Akár írásban is megígérjük, hogy ezeket a fegyvereket az imperializmus elleni harcban fogjuk csak használni.

Kádár elvtárs: Mi kis ország vagyunk, de mindenből van egy kevés és mindenből tudunk valamit adni. Ha Önök az imperializmus ellen harcolnak, mi abban ilyen formában is segíthetünk. Ezt a problémát is megvizsgáljuk. Természetesen azt nem fogjuk írásban rögzíteni, de segíteni fogunk. (...)

Kádár elvtárs: Az algériaiakkal is találkoztunk és nekik is nyújtottunk segítséget, gyógyszert, szakembereket, fegyvereket is akkor, amikor még a függetlenségükért küzdöttek. (...) Mi a szabadság hívei vagyunk és nem nézhetjük tétlenül a népek lemészárlását. Elgondolásaink ezen a téren nem állnak ellentétben a békés egymás mellett élés politikájával. Ha az imperialisták népeket gyilkolnak, akkor ezt nem fogjuk hagyni. Ebbe a keretbe ez is belefér. (...)